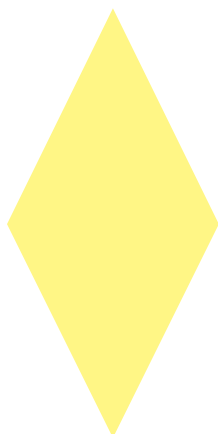

HOLLAND FESTIVAL

HF

MUSIL MARATHON

GUY CASSIERS TONEELHUIS

INFO

data

vr 22 juni 2012 *De misdaad*
za 23, zo 24 juni 2012 *Musil marathon*

locatie

Stadsschouwburg Amsterdam, Grote Zaal

taal Nederlands zonder boventiteling

website

www.toneelhuis.be

CREDITS

regie Guy Cassiers

tekst Robert Musil

bewerking Filip Vanluchene, Guy Cassiers,
Erwin Jans, Yves Petry

dramaturgie Erwin Jans

spel Dirk Buyse, Katelijne Damen, Gilda
De Bal, Vic De Wachter, Tom Dewispelaere,

Johan Leysen, Johan Van Assche, Liesa Van
der Aa, Wim Van Der Grijn, Marc Van
Eeghem, Dries Vanhegen

muziekbewerking en live piano Johan
Bossers

toneelbeeld Guy Cassiers, Enrico Bagnoli

licht Enrico Bagnoli

geluid Diederik de Cock

kostuums Belgat (Valentine Kempynck met
Johanna Trudzinski)

beeldmontage Frederik Jassogne

productie Toneelhuis

coproductie Holland Festival, les Théâtres
de la Ville de Luxembourg, Maison de la
Culture d'Amiens, CDN Orléans, deSingel,
De Tijd, Centro Dramatico Nacional

wereldpremière *De Parallelactie*, Antwerpen,
10.6.2010

Het mystieke huwelijk, Antwerpen, 29.09.11

De misdaad, Antwerpen, 11.5.2012

PROGRAMMA

vr 22 juni 2012, 20.30 u

De misdaad

za 23.6 en zo 24.6

Musil marathon

De man zonder eigenschappen I, II, III

14.00 u – 17.00 u (incl. een pauze)

De parallelactie (deel 1)

17.00 u – 18.45 u pauze

18.45 u – 20.30 u (zonder pauze)

Het mystieke huwelijk (deel 2)

20.30 u – 21.15 u pauze

21.15 u – 22.45 u (zonder pauze)

De misdaad (deel 3)

MUSIL MARATHON

Robert Musil stierf op 15 april 1942 te Genève op 61-jarige leeftijd. Twee dagen later werd de Oostenrijkse schrijver gecremeerd in aanwezigheid van acht personen. Musil ging ervan uit dat hij tachtig zou worden en dat hij voldoende tijd zou hebben om zijn roman *De man zonder eigenschappen* af te maken. Tegelijkertijd zat de twijfel bij hem heel diep. Twijfel of het hem wel zou lukken. Maar ook twijfel of het allemaal nog zin had. Waarom zou hij in 1942, op het hoogtepunt van de nazimachtsgreep over Europa, nog werken aan een panorama van de oude wereld van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie in 1913, net voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog? Musil vreesde dat zijn werk geen actualiteitswaarde meer had, dat de wereld intussen te diepgaand was veranderd. Toch was hij er ook van overtuigd dat hij aan een cruciaal boek aan het schrijven was.

De geschiedenis heeft hem uiteindelijk gelijk gegeven. Zijn roman die het statuut heeft van een onvoltooide symfonie wordt nu algemeen beschouwd als een van de belangrijkste Europese roman van de twintigste eeuw.

Musil werd geboren in 1880 in het Oostenrijkse Klagenfurt. Tijdens zijn leven zag hij de bloei én de ondergang van het grote Oostenrijks-Hongaarse Rijk vanaf de eerste rij. Het zou de inspiratiebron worden voor zijn hele schrijverschap. In de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw was Musil getuige van de opkomst van Hitler en van het nazisme. Ook die ervaringen lieten diepe sporen na in zijn schrijfwerk, al bleef hij in zijn werk een verdwenen wereld oproepen.

De man zonder eigenschappen is een kleurrijk en satirisch panorama van een maatschappij die danst op een vulkaan, maar zich niet bewust is van de nakende uitbarsting. Die uitbarsting is de Eerste Wereldoorlog, de samenleving in kwestie is het grote, multinationale en multiculturele Oostenrijks-Hongaarse Rijk, dat tegelijk een koninkrijk en een keizerrijk is: K & K, vandaar de naam Kakanië die Musil er spottend aan gaf.

De eenheid van het Rijk stond onder druk van de talrijke nationaliteiten die er samenleefden. Die spanning zou in 1914 uiteindelijk leiden tot de Eerste Wereldoorlog, die op brute wijze en definitief een einde maakte aan het oude Europa.

Enkele feitelijke gegevens maken de politieke complexiteit van het grote rijk duidelijk. In 1913 bestond de Donau-monarchie uit de tegenwoordige staten Oostenrijk, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, delen van Italië,

Polen, Oekraïne en ex-Joegoslavië. De talen die er werden gesproken waren Duits, Hongaars, Tsjechisch, Kroatisch, Pools, Oekraïens, Slowaaks, Italiaans, Servisch, Roemeens, Bosnisch en Sloveens. Er woonden ongeveer 51 miljoen mensen op een oppervlakte van ongeveer 680 duizend vierkante kilometer. Het rijk had twee hoofdsteden: Wenen en Boedapest. Het kende vijf godsdiensten: het katholicisme, het jodendom, de islam, het protestantisme en het orthodoxe geloof. Het ging om een multinationaal en multicultureel rijk, met vele talen en subculturen, echter steeds gedomineerd door Duitssprekenden. Zij voelden zich verwant met de Duitse Natie, die onder de leiding stond van Pruisen. Tussen Pruisen en Oostenrijk heerste een constante spanning.

In zijn roman schetste Musil een staalkaart van alles wat op de vooravond van de Eerste Wereldoorlog tot de ondergang van een grandioos tijdperk leidde. Musil was een ingenieur van de menselijke ziel en tegelijk een subtiele ambachtsman die het raderwerk van het politieke en sociale leven wist bloot te leggen.

Het bewerken van een dergelijke grandioze roman voor het theater dwingt uiteraard tot ingrijpende keuzes. Guy Cassiers en zijn team concentreerden zich op twee grote verhaallijnen: de politieke satire en een liefdesverhaal dat Musil daarmee verweefde. De politieke satire is een scherpe en bijtende tijdsdiagnose, terwijl het liefdesverhaal de mogelijkheden onderzoekt om aan de druk en de dwang van de samenleving te ontkomen. Van beide verhalen is Ulrich de spilfiguur. Hij wil geen man mét eigenschappen worden, iemand in het geruststellende bezit van christelijke en maatschappelijke deugden en onbuigzame overtuigingen. Hij is de man zonder eigenschappen: de man die meer in de mogelijkheid dan in de werkelijkheid gelooft. De personages van Musil leven in een soort van luchtbel. Het gevoel te leven in een overgangstijd waarin alle waarden wankel worden, is ook in onze tijd niet vreemd. Met *De man zonder eigenschappen* zet Guy Cassiers zijn onderzoek voort naar de verhouding tussen individu, politiek en macht dat hij begon met zijn *Triptiek van de Macht (Mefisto for ever, Wolfskers, Atropa, De wraak van de vrede)*.

‘Wat Musil in zijn grote roman *De man zonder eigenschappen* heeft gedaan, is in zekere zin te vergelijken met het afstand doen van de tonaliteit bij Schönberg of het loslaten van de figuratie in de schilderkunst. Hij maakte korte metten met het overgeleverde verhaal, het narratieve beginsel en verving het door een essayerend-vertellend principe dat zelf een ‘open systeem’ is waarin men niet naar een grootse finale kan toewerken, met nog meer koper en een heleboel slagwerk.’

citaat uit: Jacques Kruithof, “De rijkdom van het onvoltooide”, Meulenhoff 1988.

DEEL 1: DE PARALLEL- ACTIE

De Parallelactie vertelt over de voorbereiding van de viering van het zeventigjarige keizer-schap van Franz-Josef in 1918. Een aantal vertegenwoordigers van de belangrijkste groepen uit de Oostenrijks-Hongaarse samenleving hebben zich verenigd in wat de ‘Parallelactie’ wordt genoemd: een actiecomité dat ideeën en plannen verzamelt voor de viering. Tegen zijn zin wordt Ulrich door toedoen van zijn vader benoemd tot secretaris van deze organisatie. Zo komt hij in contact met de representanten van een samenleving in ontbinding. Hier toont Musil zich van zijn scherpe, satirische zijde. Kakanië is een wereld in verval, een wereld waarin het verleden geen houvast meer biedt en waarin de toekomst nog geen nieuwe richting aanwijst. Musil voert een panorama van personages op die hij meer of minder spottend beschrijft: de patriottistische en conservatieve graaf Leinsdorf, de arrogante Duitse industrieel Paul Arnheim, de komische generaal Stumm von Bordwehr, graaf Tuzzi, bewonderaar van jonge actrices, de zweverige idealiste Diotima, de rechtse politicus Von Schattenwalt, de mislukte kunstenaar Walter, de nerveuze en onevenwichtige Clarisse... Een belangrijk gespreksonderwerp, naast de voorbereidingen van de feestelijkheden, is de moordenaar en seksuele delinquent Moosbrugger. Het is de expressie van hun hang naar het morbide en het niet toelaatbare. Aan de hand van die kleurrijke stoet van personages beschrijft Musil een wereld die op zoek is naar zichzelf, maar zich verliest in een onoverzichtelijke berg van meningen, ideeën, levensbeschouwingen, filosofieën, mogelijke en onmogelijke plannen. We zien een groep mensen die zichzelf *musealiseert*. Hun referentie is het verleden. Zij zien de realiteit slechts door de bril van een nostalgische, voorbijgrootsheid. Het verval kunnen of willen ze niet zien. De taal is er enkel nog om te verbloemen. Ze leven in een wereld die er eigenlijk niet meer is. Er is sprake van een vorm van incest; het actiecomité is alleen bezig met zichzelf. De persoonlijke belangen nemen uiteindelijk de overhand over de politieke doelstellingen. Langzaam nemen extremistische ideeën het over...

DEEL 2: HET MYSTIEKE HUWELIJK

Naast de wereld van de politieke actie is er anderzijds de intieme wereld waarin Ulrich intense gesprekken voert met zijn zuster Agathe. Zij hebben elkaar als kinderen nauwelijks gekend en ontmoeten elkaar pas weer na de dood van hun vader. Tussen de twee bloeit een mystieke liefde op, waarboven steeds de schaduw van incest hangt. Hier krijgt de 'mogelijkheidszin' van Ulrich het meest concreet gestalte. De satire wordt vervangen door een haast mystieke zoektocht naar een andere wereld. De toon is minder ironisch, meer melancholisch. In hun gesprekken halen broer en zus herinneringen op aan een zomer die ze als kinderen samen doorbrachten. Ulrich en Agathe groeien steeds dichter naar elkaar toe, ook al beseffen ze de onmogelijkheid van hun situatie. Broer en zus proberen zich zo ver mogelijk van de buitenwereld af te zonderen, maar die komt steeds agressiever dichterbij in de vorm van vier personages die we nog kennen uit het eerste deel. De conservatieve Graaf Leinsdorf blijft tegen beter weten in geloven in de oude maatschappelijke idealen en in de eenheid van het keizerrijk. De naïeve Generaal Stumm von Bordwehr ontpopt zich tot een ware intrigant. De in de liefde ontgoochelde Diotima stort zich op de studie van de seksuologie en het feminisme. En de labiele Clarisse ten slotte dweept met de moordenaar en verkrachter Moosbrugger, in wie zij een soort verlosser ziet.

DEEL 3: DE MISDAAD

Het sluitstuk van de cyclus *De Misdaad*, een nieuwe tekst van de Vlaamse auteur Yves Petry, is gecentreerd rond twee figuren: de moordenaar Moosbrugger uit de roman en de schrijver Musil zelf. Beiden worden geconfronteerd met een vrouw, Moosbrugger met een anonieme prostituee en Musil met zijn jeugdliefde Herma, voor wier dood ze verantwoordelijk zijn. De cyclus als een geheel kan als een trechter worden gelezen. In het eerste deel krijgen we een panoramische blik op de samenleving, in het tweede deel dringen we door tot de intimiteit van een

koppel, in het derde deel tot slot dalen we af in de donkere krochten van het onbewuste. In de eerste twee delen van de theatercyclus trokken de gruwelijke moord van Moosbrugger op een prostituee en zijn proces de aandacht van de andere personages, in deel drie staat de misdadiger zelf centraal.

Naast hem treedt ook de schrijver zelf op, waarvoor schrijver Yves Petry zich baseerde op een pijnlijke gebeurtenis uit diens leven: Musil besmette rond zijn twintigste zijn grote liefde Herma met syfilis, een ziekte die hij waarschijnlijk had opgelopen bij een prostitueebezoek en waaraan zij kwam te overlijden.

In *De Misdaad* worden de schrijver Musil en de moordenaar Moosbrugger bezocht door de geestverschijningen van de twee vrouwen, die hen confronteren met hun wangedrag. Zijn zij de stemmen in hun hoofd? Het gezond verstand? De onverschilligheid? De normaliteit? En wat bezield de twee mannen om te doen wat ze doen? Wat vertegenwoordigen zij? Het genie? De uitzondering? De afwijking?

BIOGRAFIEËN

De Vlaamse regisseur **Guy Cassiers** (1960) staat internationaal bekend om zijn eigenzinnige theatertaal waarin visuele technologie een geslaagd huwelijk aangaat met zijn passie voor literatuur. Cassiers studeerde grafiek aan de Akademie voor Schone Kunsten in Antwerpen. Na aanvankelijk een aantal theaterprojecten voor kinderen en jongeren te hebben gemaakt, onder andere als artistiek leider van Oud Huis Stekelbees in Gent, werd hij in 1998 artistiek leider van het Rotterdamse Ro Theater. Daar begon hij met zijn verkenning van multimediatechnieken in het theater.

Met voorstellingen als *Lava Lounge* en de opera *The Woman Who Walked into Doors* voerde hij de integratie van multimedia in het theater telkens een stap verder. Het hoogtepunt van Cassiers' zoektocht naar een nieuwe toneeltaal waarin gebruik van videoprojectie een grote rol speelt was zijn Proust-cyclus (Holland Festival 2005), waarvoor hij in 2005 de Amsterdamprijs voor de Kunsten won. Cassiers regisseerde voor het Ro Theater ook vele andere romans, waaronder *Anna Karenina*, *Bezonden Rood* en *Hersenschimmen*.

In 2006 werd Cassiers artistiek leider van het Antwerpse Toneelhuis. Daar concen-

treerde hij zich op de complexe relaties tussen kunst, politiek en macht, in zijn *Triptiek van de macht* en nu met zijn drieluik rond *De man zonder eigenschappen* van Robert Musil. Recent creëerde hij ook de opera's *House of the Sleeping Beauties*, *Adam in ballingschap* en Wagners *Ring* in Berlijn en Milaan. Recente toneelproducties zijn *Bloed & Rozen*, *Het Lied van Jeanne en Gilles* (over de macht en de manipulaties van de Kerk), *Duister hart* (naar *Heart of Darkness* van Joseph Conrad) en *SWCHWRM*.

Schrijver **Robert Musil** werd in 1880 geboren in de herfst van het grote Habsburgse keizerrijk, als zoon van een ingenieur en professor in de machinebouw. Hij diende in de Eerste Wereldoorlog en stierf halverwege de Tweede Wereldoorlog, in 1942. Hij zag de tijd waarin hij leefde als een 'vervloekt tijdperk' en hield zich in zijn essays, dagboek en vooral in zijn grote, onvoltooide roman *De man zonder eigenschappen* bezig met de vraag wat Europa zichzelf aandeed.

Musil studeerde eerst voor ingenieur en volgde later studies psychologie en filosofie. Tijdens zijn studie publiceerde hij zijn eerste roman *Die Verwirrungen des Zöglings Törless*. In 1911 volgden een paar novellen onder de titel *Vereinigungen*. Hij trouwde met de schilderes Martha Marcolvaldi en werkte als bibliothecaris in Berlijn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij in Zuid-Tirol, waar hij tot kapitein werd bevorderd.

Na de oorlog en de val van het Oostenrijks-Hongaarse Rijk nam Musil zijn literaire carrière weer op, eerst in Wenen, daarna in Berlijn. Na 1923 leefde hij uitsluitend van het schrijven, wat hem dikwijls zwaar viel. Musil leefde grotendeels van giften, onder andere van de uitgeverij Rowohlt. In 1924 publiceerde hij een collectie korte verhalen onder de titel *Drei Frauen*. In 1930 en 1933 werden de twee eerste delen van zijn magnum opus *De man zonder eigenschappen* gepubliceerd. Na de Anschluss in 1938 werden Musils boeken door de nazi's verboden en emigreerde hij. Hij stierf in 1942 in ballingschap in Zwitserland, arm en onbekend. De hernieuwde publicatie in 1952 van *De man zonder eigenschappen* maakte hem postuum wereldberoemd.

HOLLAND FESTIVAL 1-28 JUNI 2012

directie

Pierre Audi, artistiek directeur
Annet Lekkerkerker, zakelijk directeur

bestuur

Martijn Sanders, voorzitter
Renze Hasper, penningmeester
Marjet van Zuijlen, secretaris
Mavis Carrilho
Joachim Fleury
Ben Noteboom

Het programma van het Holland Festival kan alleen tot stand komen door subsidies, bijdragen van sponsors en fondsen en door de gewaardeerde steun van u, ons publiek.

subsiënten

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Gemeente Amsterdam, Europese Commissie Programma Cultuur (2007-2013)

Het Holland Festival is lid van Réseau Varèse, Europees netwerk voor de creatie en promotie van nieuwe muziek, gesubsidieerd door het Culturele Programma van de Europese Commissie.

hoofdbegunstiger

SNS REAAL Fonds

mediapartners

NTR, VPRO

sponsors

Rabobank Amsterdam, DoubleTree Hotel, Westergasfabriek, MeyerBergman, Buma Cultuur, Clifford Chance, Automobielbedrijf Van Vloten, Ngage media

bedrijfsvrienden HF Business

Beam Systems, De Nederlandsche Bank N.V., DLA Piper Nederland N.V., G&S Vastgoed, ING Groep, Ten Have Change Management, WPG Uitgevers B.V.

fondsen en instellingen

VSBFonds, Prins Bernhard Cultuurfonds en BankGiroLoterij, Stichting Dioraphte, Turing Foundation, Gieskes Strijbis Fonds, Amsterdams Fonds voor de Kunst, Prins Claus Fonds, The Brook Foundation, Institut Français France, Institut Français des Pays-Bas, Goethe-Institut

donaties

De genereuze, meerjarige, steun van de Governors is van groot belang voor de internationale programmering van het Holland Festival, met name de internationale coproducties. Ook de

belangrijke bijdrage van de Cultuurminnaars komt rechtstreeks ten goede aan de internationale programmering.

governors

G.J. van den Bergh en C. van den Bergh-Raat, R.F. van den Bergh, W.L.J. Bröcker, J. van den Broek, J. Fleming, J. Fleury, V. Halberstadt, H.J. ten Have en G.C. de Rooij, J. Kat en B. Johnson, Irina en Marcel van Poecke, Ton en Maya Meijer-Bergmans, Sijbolt Noorda en Mieke van der Weij, Robert Jan en Mélanie van Ogtrop-Quintus, Françoise van Rappard-Wanninkhof, A. Ruys en M. Ruys-van Haften, M. Sanders, Tom de Swaan, S. Tóth, Elise Wessels-van Houdt, H. Wolfert en M. Brinkman

beschermers

S. Brada, J. Docter en E. van Luijk, H. Doek, L. Dommering-van Rongen, E. Granpré Molière, J. Houwert, R. Katwijk, R. Kupers en H. van Eeghen, H. en I. Lindenbergh-Sluis, A. van der Linden-Taverne, F. Mulder, G. van Oenen, H. Sauerwein, K. Tschennett, P. Wakkie, R.R. Walstra, T. Winkelman, O.L.O. en Tineke de Witt Wijnen-Jansen Schoonhoven

begunstigers

I. Baljon-Hellingman, M. Beekman, Co Bleeker, A. Boelee, K. de Bok, E. Bracht, G. Bromberger, D. de Bruijn, M. Daamen, J. Damen, S. van Delft-Vroom, J. Drupsteen, Chr. van Eeghen, Ch. Engeler, E. Goossens-Post, D. Grobbe, J. Haalebos, J. Hennephof, M. Henriques de Castro, L.D.M.E. van Heteren, G. van Heteren, B. van Heugten, S. Hodes, R. Hoogendijk, J. Hopman, G. van der Hulst, Jan de Kater, J. Keukens, A. Ladan, W. Lee, A. Ligeon, T. Lodder, C. Meekel, D. van der Meer, E. van der Meer-Blok, A. Mees-Lubberman, R. Nieuwpoort, B. Oremus, H. Pinkster, F. Racké, Wessel Reinink, M. Robben, B. Robbers, A. Schneider, G. Scholten, C. Schoorl, C. Schunck, P. Smit, I. Snelleman, A. Sonnen, C. Teulings, H. Tjeenk Willink, H. van der Veen, R. Verhoeff, F. Voorsluis-Spanhoff, A. Vreugdenhil, W. Vroom, M. Willekens, M. van Wulfften Palthe

anonieme schenkers

Ook dankt het Holland Festival anonieme schenkers.

liefhebbers

Het Holland Festival dankt 585 Liefhebbers voor hun steun en bijdrage.

Holland Festival heeft ook uw steun nodig: word Cultuurminnaar

Als Cultuurminnaar draagt u actief bij aan de bloei van het Holland Festival.

Liefhebber (vanaf € 45 per jaar) U ontvangt dit programmaboek gratis, u krijgt voorrang bij de kaartverkoop en korting op tickets.

Begunstiger (vanaf € 250 per jaar of € 21 per maand) Uw bijdrage komt rechtstreeks ten goede aan de internationale programmering van het Holland Festival. U heeft recht op vrijkaarten en andere aantrekkelijke privileges.

Beschermmer (vanaf € 1.500 per jaar of € 125 per maand). Als dank ontvangt u een uitnodiging voor de openingsvoorstelling en voor exclusieve bijeenkomsten, naast vrijkaarten en andere privileges.

Hartsvriend (vanaf € 5.000 per jaar) U ontvangt alle privileges van de Beschermers en u wordt uitgenodigd voor bijzondere bijeenkomsten waarbij ontmoetingen met andere Hartsvrienden en artiesten uit het festival centraal staan.

Periodiek schenken via een notariële akte

Een periodieke schenking is een schenking van een vast bedrag per jaar, voor de loop van minimaal 5 jaar, die u vastlegt in een notariële akte. Bij een periodieke schenking vanaf € 250 neemt het Holland Festival de kosten van het opstellen van de akte voor zijn rekening. Zie voor de fiscale aftrekbaarheid van uw gift de brochure *Uw gift, de fiscus en de nieuwe geefwet*. Wij sturen u deze folder graag toe. Voor meer informatie of een voorstel op maat kunt u contact opnemen met de afdeling sponsor- en fondsenwerving, Esther van der Veldt, telefoonnummer 020 - 788 21 20 of per e-mail esther.van.der.veldt@hollandfestival.nl.

COLOFON

tekst

Toneelhuis

eindredactie en lay-out

Holland Festival

Dit project werd gefinancierd met de steun van de Europese Commissie. De verantwoordelijkheid voor deze publicatie ligt uitsluitend bij de auteur; de Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik van de informatie die erin is vervat. / This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

